

Sygn. akt II CSK 288/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Anna Wasiak

w sprawie z powództwa Powiatu W.
przeciwko Powiatowi N.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 14 lutego 2014 r.
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 31 października 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2012 r. Sąd Okręgowy w Z. oddalił powództwo Powiatu W. przeciwko Powiatowi N., który jest następcą prawnym pierwotnie pozwanego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w [...], o zapłatę 843 669,12 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 września 2007 r. do dnia zapłaty i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że wymieniony Zakład Opieki Zdrowotnej w dniu 27 kwietnia 2000 r. zawarł umowę kredytową z Bankiem [...] SA, który udzielił mu 600 000 zł kredytu na okres do dnia 31 marca 2003 r. na wydatki związane z prowadzeniem bieżącej działalności. Poręczycielem długu został Powiat N.

W grudniu 2000 r. Powiat N. zwrócił się do kredytodawcy o wyrażenie zgody na przejęcie poręczenia za kredyt przez mający powstać z dniem 1 stycznia 2002 r. Powiat W. Bank nie udzielił zgody.

W dniu 14 stycznia 2002 r. Powiat W. i Powiat N. zawarli umowę w sprawie ustalenia podziału zobowiązań, środków finansowych oraz mienia ruchomego i nieruchomości. W załączniku nr 1 do tej umowy strony ustaliły m.in., że Powiat W. przejmie dług w postaci poręczenia kredytu obrotowego, udzielonego przez Bank [...] Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej [...] w wysokości 720 000 zł.

W kwietniu 2002 r. Powiat N. wezwał powoda do wykonania umowy z dnia 14 stycznia 2002 r. w zakresie dotyczącym umowy poręczenia za kredyt udzielony Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej. Powództwo Powiatu N. o zobowiązanie Powiatu W. do złożenia oświadczenia przewidzianego w umowie z dnia 14 stycznia 2002 r. zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 7 listopada 2002 r., sygn. akt I C .../02. Prowadzone między stronami rozmowy w celu przejęcia przez powoda Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej [...] nie przyniosły rezultatu.

W dniu 2 kwietnia 2003 r. Powiat N. jako poręczyciel przekazał Bankowi 605 949,84 zł tytułem niezwróconego przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej kredytu i wezwał powoda, powołując się na umowę z dnia 14 stycznia 2002 r., aby zwrócił mu tę kwotę. Powiat W. odmówił zapłaty, a Sąd Okręgowy w Z.

wyrokiem z dnia 30 czerwca 2005 oddalił powództwo Powiatu N. o zapłatę 605 949,84 zł. Jednakże Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2006 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i zasądził od Powiatu W. na rzecz Powiatu N. dochodzoną kwotę; skarga kasacyjna została oddalona wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007r., II CSK 372/06. W dniu 18 maja 2006 r. powód zapłacił Powiatowi N. 843 669,12 zł tytułem zasądzonej należności głównej z odsetkami.

W dniu 27 kwietnia 2006 r. Powiat N. podjął uchwałę o likwidacji Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej [...] w terminie do dnia 31 grudnia 2010 r. Powód wezwał w dniu 13 września 2007 r. wymieniony Zakład Opieki Zdrowotnej do zapłaty 856 269,12 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 18 lipca 2007 r.

W przejętej przez likwidatora Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej dokumentacji nie ma wierzytelności Powiatu N. z tytułu spłaconego kredytu zaciągniętego na podstawie umowy z dnia 27 kwietnia 2000 r. W księgach finansowych Powiatu N. również nie odnotowano wierzytelności w stosunku do Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej i Powiatu W. Nie stwierdzono także, aby wymienione osoby prawne dokonywały uzgodnień sald.

Dnia 5 stycznia 2011 r. uprawomocniło się postanowienie Sąd Rejonowego z dnia 14 maja 2007 r. o wykreśleniu Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej [...] z Krajowego Rejestru Sądowego. Po likwidacji wymienionego Zakładu Opieki Zdrowotnej pozostał dług w wysokości około 9 000 000 zł.

Przyjmując, że za zobowiązania zlikwidowanego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej odpowiedzialność ponosi Powiat N. jako jego organ założycielski (art. 60 ust. 6 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej, tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r., Nr 14, poz. 89 ze zm.; dalej – „u.z.o.z”), Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do uwzględnienia powództwa.

Powiat N., na skutek wykonania umowy poręczenia nabył dwa roszczenia: po pierwsze, w stosunku do Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej roszczenie regresowe z tytułu spełnienia zobowiązania poręczycielskiego i wobec Powiatu W. roszczenie odszkodowawcze z umowy

gwarancyjnej. Spełnienie przez powoda zobowiązania gwarancyjnego spowodowało jednak – zgodnie z odpowiednio zastosowanym art. 366 k.c. – wygaśnięcie obu zobowiązań. Zdaniem Sądu do rozliczeń między stronami nie ma zastosowania art. 376 § 1 k.c., albowiem Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej i Powiatu W. nie łączył żaden stosunek wewnętrzny. Podstawy rozliczeń nie może również stanowić art. 441 § 2 lub § 3 k.c., ponieważ dłużnicy nie odpowiadają z tę samą szkodę. Wykluczyć należy także zastosowanie art. 518 k.c. albowiem powód wykonując zobowiązanie gwarancyjne zaspokoił własny, a nie cudzy dług.

Podstawy do uwzględnienia powództwa – zdaniem Sądu Okręgowego – nie stanowią także przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, ponieważ nie zachodzi przesłanka zastosowania ich w postaci uzyskania korzyści bez podstawy prawnej. Przyjmując trzyletni termin przedawnienia roszczenia Banku [...] w stosunku do kredytobiorcy i roszczenia nabytego przez poręczyciela na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c., Sąd uznał, że w chwili spełnienia świadczenia przez powoda (w dniu 18 maja 2006 r.) roszczenie regresowe Powiatu N. w stosunku do Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej było przedawnione, w konsekwencji zobowiązanie Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej było tzw. zobowiązaniem niezpełnym. Wzbogacenie spowodowane upływem terminu przedawnienia, z względu na cel przedawnienia, nie podlega zaś wydaniu.

Zdaniem Sądu, w sprawie nie wystąpiły okoliczności uzasadniające przerwanie biegu terminu przedawnienia na podstawie art. 121 pkt 4 k.c. W rozumieniu tego przepisu nie stanowi siły wyższej uniemożliwiającej dochodzenie roszczenia ujemny wynik finansowy Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej [...]. Nie ma też podstaw do przyjęcia, że podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia pozostaje w sprzeczności z zasadami współzycia społecznego.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądził do pozwanego na rzecz powoda 843 669,12 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 września 2007 r. i orzekł o kosztach procesu za obie instancje.

Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, że zachodzi przeszkoda do uwzględnienia powództwa na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu w postaci nie spełnienia się przesłanki uzyskania korzyści bez podstawy prawnej. Aprobując przyjęte przez Sąd pierwszej instancji przedawnienie roszczenia kredytodawcy w stosunku do kredytobiorcy na skutek upływu trzyletniego przedawnienia, Sąd Apelacyjny nie podzielił jego zapatrywania, że uległo także przedawnieniu roszczenie poręczyciela. Zwrócił uwagę, że poręczenie zostaje z reguły udzielone na zlecenie dłużnika. Poręczycielowi przysługuje więc roszczenie z umowy zlecenia o zwrot tego co świadczył na rzecz wierzyciela (art. 735 k.c.). Przed poręczycielem jest zatem otwarta inna droga do dochodzenia roszczenia zwrotnego na podstawie stosunku wewnętrznego i tym samym przysługują mu dwa roszczenia zwrotne, a mianowicie wynikające ze subrogacji ustawowej oraz ze stosunku wewnętrznego, tj. zlecenia. Roszczenie z umowy zlecenia ulega zwykłemu dziesięcioletniemu przedawnieniu i powstaje dopiero z chwilą spełnienia świadczenia przez poręczyciela. Poręczyciel nie musi dokonywać wyboru między tymi dwoma roszczeniami, ponieważ przysługują mu one kumulatywnie.

Podkreślając charakter długu powoda jako gwaranta, który będąc jego formalnie i materialnie własnym długiem wyłączał zastosowanie art. 518 § 1 pkt 1 k.c., Sąd uznał, że roszczenie powoda w stosunku do Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej i jego następcy prawnego z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia podlega dziesięcioletniemu terminowi przedawnienia. Zdaniem Sądu okoliczność, że zapłata należności przez powoda nastąpiła w okresie, gdy roszczenie kredytodawcy i roszczenie regresowe poręczyciela w stosunku do dłużnika głównego było przedawnione nie ma znaczenia między stronami sporu. Zobowiązanie pozwanego było tzw. zobowiązaniem niezupełnym, ale nie wobec powoda. Korzyść uzyskana przez pozwanego dłużnika głównego nie miała zatem podstawy prawnej.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik pozwanego zarzucił naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c., art. 386 § 4 w związku z art. 176 § 1 Konstytucji, art. 382 k.p.c. oraz art. 734, art. 735, art. 118, art. 735 w zw. z art. 118, art. 405, art. 117 § 2 zd. 1, art. 405

w związku z art. 117 § 2 zd. 1 i z art. 118 k.c., art. 734, art. 735, art. 118 k.c. (w części ustanawiającej ogólny, dziesięcioletni termin przedawnienia), art. 735 w związku z art. 118 k.c. (w części ustanawiającej ogólny, dziesięcioletni termin przedawnienia), art. 405 w związku z art. 117 § 2 zd. 1 k.c., art. 405, art. 117 § 2 zd. 1, art. 118 k.c. (w części ustanawiającej trzyletni termin przedawnienia roszczeń związanych z działalnością gospodarczą), art. 405 w związku z art. 117 § 2 zd.1 i art. 118 k.c. (w części W ustanawiającej trzyletni termin przedawnienia roszczeń związanych z działalnością gospodarczą), art. 405 w związku z art. 117 § 2 zd. 1 k.c., art. 405, art. 117 § 2 zd. 1, art. 118 (w części ustanawiającej trzyletni termin przedawnienia roszczeń związanych z działalnością gospodarczą), art. 405 w związku z art. 117 § 2 zd. 1 i art. 118 k.c. (w części ustanawiającej termin przedawnienia roszczeń związanych z działalnością gospodarczą), art. 411 pkt 2 k.c., art. 5 k.c., art. 353 § 1, art. 366 § 1 k.c. i art. 411 pkt 1 k.c. Powołując się na te podstawy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bądź o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i oddalenie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy ocenić zasadność drugiej podstawy kasacyjnej, gdyż może ona mieć znaczenia dla oceny zarzutów naruszenia prawa materialnego. Skuteczne zgłoszenie tych zarzutów wchodzi bowiem w rachubę zasadniczo tylko wtedy, gdy ustalony w postępowaniu apelacyjnym stan faktyczny, będący podstawą zaskarżonego wyroku, nie budzi zastrzeżeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, Nr 9, poz. 128).

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego nie ma wątpliwości, że postępowanie przed sądem drugiej instancji - ze względu na przyjęty model apelacji pełnej - stanowi kontynuację postępowania pierwszoinstancyjnego. Sąd odwoławczy jest zatem sądem merytorycznym i powinien dokonać własnych ustaleń faktycznych i na ich podstawie ocenić zasadność powództwa. Nie może więc ograniczyć się - inaczej niż w systemie rewizyjnym - jedynie do skontrolowania prawidłowości orzeczenia sądu pierwszej instancji. Na sądzie odwoławczym spoczywa, podobnie jak na sądzie pierwszej instancji, obowiązek wskazania

w uzasadnieniu wyroku podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a więc ustalenia faktów, które uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym odwodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa (art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.).

Przepis art. 328 § 2 k.p.c. ma - przez odesłanie unormowane w art. 391 k.p.c. - odpowiednie zastosowania w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Zakres jego zastosowania zależy od treści wydanego wyroku oraz od działań procesowych podejmowanych przez sąd odwoławczy, wynikających z zarzutów apelacyjnych i limitowanych granicami apelacji. W wypadku orzeczenia oddalającego apelację, wydanego na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu w pierwszej instancji, bez uzupełniania postępowania dowodowego, sąd odwoławczy nie musi powtarzać dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych. Wystarczy stwierdzenie, że ustalenia sądu pierwszej instancji podziela i przyjmuje za swoje (por. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1935 r., C III 680/34, Zb. Urz. 1936, poz. 379, z dnia 14 lutego 1938 r., C II 2613/37, Przegląd Sądowy 1938, poz. 380, z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, Nr 4, poz. 83 i z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11, nie publ.).

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, mimo że Sąd odwoławczy wydał orzeczenie reformatoryjne diametralnie odmienne od rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji, zabrakło nawet tego stwierdzenia. Nie wiadomo zatem – co trafnie zarzucił skarżący – na podstawie jakiego stanu faktycznego Sąd Apelacyjny oparł swoje orzeczenie. Można się jedynie domyślać, że chodzi tu o stan faktyczny ustalony przez Sąd pierwszej instancji. Kwestia ta nie może jednak pozostawać w sferze domysłów, lecz musi jednoznacznie wynikać z uzasadnienia Sądu drugiej instancji (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11, nie publ. i z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 292/12, niepubl.).

Kwestionując prawidłowość sporządzenia uzasadnienia, skarżący także trafnie zarzucił, że Sąd nie wyjaśnił, na jakiej podstawie przyjął, iż między poprzednikiem prawnym pozwanego, tj. Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej a Powiatem N. istniał stosunek zlecenia uzasadniający przyjęcie

innego niż trzyletni termin przedawnienia wynikający z wstąpienia pozwanego w prawa zaspokojonego wierzyciela. Wyrażony w przytoczonej przez Sąd odwoławczy publikacji pogląd, że poręczenie zostaje z reguły udzielona na zlecenie dłużnika nie oznacza, że taka sytuacja zaistniała w mniejszej sprawie.

W orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, że zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. może stanowić uzasadnioną podstawę skargi kasacyjnej tylko wtedy, gdy wady uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia uniemożliwiają kontrolę kasacyjną tego orzeczenia (por wyroki Sądu Najwyższego z 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 83, z dnia z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, nie publ. i z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 121/01, nie publ.). Taka sytuacja zachodzi w niniejszej sprawie, albowiem z powodu niewskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia nie jest możliwa kontrola kasacyjna zaskarżonego wyroku zwłaszcza – z powodów, o których była mowa wyżej – w zakresie naruszenia prawa materialnego. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. należało zatem uznać za uzasadniony.

Uzasadniony jest również zarzut wydania zaskarżonego wyroku z naruszeniem art. 378 § 1 k.p.c. nie tylko dlatego, że rozpoznanie sprawy w granicach apelacji wymaga dokonania ustaleń faktycznych, ale również z tego powodu, że obowiązkiem sądu drugiej instancji – jako sądu merytorycznie rozpoznającego sprawę – jest także rozważenie zarzutów, wniosków i twierdzeń strony broniącej się przed apelacją przeciwnika. (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2002 r., II CKN 748/00, nie publ. i z dnia 27 stycznia 2004 r., I PK 219/03 OSNP 2004, nr 23, poz. 404). W okolicznościach sprawy oznaczało to potrzebę odniesienia się przez Sąd – czego nie dokonano – do przedstawionych przez pozwanego w odpowiedzi na apelację powoda argumentów uzasadniających jego stanowisko w postępowaniu apelacyjnym, że nie ma podstaw do uwzględnienia apelacji. Chodzi tu o zarzuty kwestionujące np. istnienie wzbogacenia po stronie Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej, zubożenia po stronie powoda, zgodności żądania zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia – w razie przyjęcia jego istnienia – z zasadami współzycia społecznego czy zasadności żądania w ramach bezpodstawnego wzbogacenia zwrotu odsetek za opóźnienie.

Rozpoznając ponownie sprawę, Sąd odwoławczy powinien mieć na względzie – w wypadku rozważania możliwości wydanie powtórnie orzeczenia reformatoryjnego na podstawie art. 405 k.c. – czy wyrok zmieniający nie pozbawi strony instancji, albowiem Sąd Okręgowy ocenę zasadności dochodzonego roszczenia na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu ograniczył jedynie do zbadania kwestii, czy uzyskanie korzyści nastąpiło bez podstawy prawnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008, nr 17-18, poz. 264).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.).